

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Jild 3, Son 12/1

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/1 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги

педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Елмуратов Икматулла Гайбуллаевич</i> ҚОРАҚАЛПОҒИСТОНДАГИ БИРИНЧИ ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ ТАРИХИ (1931-1936 ЙИЛЛАР)	12-18
<i>Qitaybekov Azizbek Kenesbek o'g'li</i> QORAQALPOG'ISTONDA HAVO TRANSPORTINING SHAKLLANISHIDA "DOBROLET" AKSIYADORLIK JAMIYATINING O'RNI	19-23
<i>Nawrizbaeva Nurjamal Qudaybergenovna</i> QORAQALPOQLARNING GILAMCHILIGI BILAN BOG'LIQ VA'ZI MAROSIMLAR	24-29
<i>Сайдуллаев Фаррух Умедулло ўғли</i> МУҲАММАД ҲАКИМ ТЕРМИЗИЙНИНГ ЭТНОЛОГИК ВА ЭТНОГРАФИК ТАДҚИҚОТЛАРИ	30-35
<i>Berdiqulov Mirolim Tugalvoyevich</i> ТО'ДА-1 NEOLIT MAKONINING O'ZBEKISTON TOSH DAVRI ARXELOGIYASINI O'RGANISHDAGI O'RNI	36-40
<i>Olimjonova Gulida Olimjon qizi</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT VOJXONA XIZMATI ORGANLARI FAOLIYATI ..	41-47
<i>O'ng'alov Lazizbek Amiriddin o'g'li</i> NUROTA TOG' TIZMASINING TOSH DAVRI ARXELOGIYASINING O'RGANILISH TARIXI..	48-53
<i>Rahmonov Faxriddin Shoymardonovich</i> MILLIY DEHQONCHILIK MADANIYATINI ETNO-TARIXIY MANBALARDA AKS ETISHI (JANUBIY O'ZBEKISTON MISOLIDA)	54-58
<i>Tilavboyev Muhammad</i> JIZZAX VOHASIDA OT BILAN BOG'LIQ URF-ODATLAR VA MAROSIMLAR	59-63
<i>To'xtaboyev Xurmatullo Shomirza o'g'li</i> O'ZBEKISTON ILM-FANI RIVOJIDA FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETINING O'RNI (MUSTAQILLIK YILLARI MISOLIDA)	64-68
<i>Рахматиллаев Хасанбой</i> МАРКАЗИЙ ОСИЁНИНГ ҚАДИМГИ ДАВР ЭТНИК ТАРИХИНИ ЁРИТИШДАГИ АЙРИМ МУАММОЛИ МАСАЛАЛАР ВА УСУЛЛАРГА ДОИР	69-74
<i>Qurbonova Manzila Boqiyevna</i> BUXORO VOHASI MILLIY SHIRINLIKLARI VA ICHIMLIKLARI	75-80
<i>Ravshanova Gulora</i> QASHQADARYO VOHASIDA MUNTAZAM QUROLLI HARAKATLAR TA'MINOTI (XX-asrning 20- yillarida)	81-85
<i>Зарипбаев Уснатдин Оракбаевич</i> ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИ ЙИЛЛАРИДА ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН АССР ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИ	86-90

<i>Baxronov Abdullo Haydar o'gli</i> O'ZBEKISTONDA TOSH DAVRI ARXELOGIYASINI O'RGANISHDA XALQARO EKSPEDISIYALARINING O'RNI	91-95
<i>Maxmatqulov Jasur Isroil o'g'li</i> GIYOHVANDLIKKA QARSHI KURASH MAVZUSINING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	96-101
<i>Esanova Nilufar</i> O'ZBEKISTON-TURKIYA HAMKORLIGI VA UNING NATIJASI (TO'QIMACHILIK SANOATI MISOLIDA)	102-106
<i>Норбоев Сарвар Қахрамон ўғли</i> АФРОСИЁБДАГИ СЎҒД МУДОФАА ДЕВОРИГА ОИД ТАДҚИҚОТЛАРИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ (XX АСРНИНГ 50-80-ЙИЛЛАРИ).....	107-111
<i>Эсонов Зиёдбек Юлдашевич</i> ФАРҒОНА ВОДИЙСИ АҲОЛИСИ ТЎҚИМАЧИЛИК ҲУНАРМАНДЧИЛИГИ АНЪАНАЛАРИ	112-117
<i>Tishabayeva Irodaxon Rasulovna</i> 1960-1970 YILLARDA O'ZBEKISTONDA MAKTABGACHA TARBIYA MUASSASALARI FAOLIYATI	118-124
<i>To'xtamishева Fotima Musurmonovna</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA QASHQADARYO VOHASI KASHTADO'ZLIGIDA O'ZGARISHLAR.....	125-132
<i>Sattorov Nurbek</i> SHIMOLIY BAQTRIYA VA ZARAFSHON MINTAQALARIDA DEHQONCHILIK VA CHORVACHILIK MADANIYATI SOHIBLARI ETNOMADANIY ALOQALARINING O'ZBEK XALQI ETNOGENEZI SHAKLLANISHIDAGI O'RNI	133-138
<i>Hazratov Nurali Burxon ug'li</i> QADIMGI KESH VILOYATI HUDUDIDAGI ARXELOGIK YODGORLIKLARINING O'RGANILISH TARIXIDAN	139-144
<i>Mamatqulov Bekzod Sherzovich</i> O'ZBEKISTONDA GAZ-OLTINGUGURT SANOATINING YUZAGA KELISHI VA UNING RIVOJLANISH TARIXI (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA).....	145-149
<i>Berdiyev Jamshid</i> VOHA JOY NOMLARINING SHAKLLANISHIDA ETNONIMLAR VA PATRONIMLARNING TUTGAN O'RNI	150-155
<i>Djurakulov Sherzod Davronovich</i> SAMARQAND VILOYATI HUDUDIDI TOSH DAVRI ARXELOGIYASINING O'RGANILISHI TARIXI	156-161
<i>Қурбанова Дилрабо Шерипбоевна</i> ПАРЛАМЕНТ ТАРИХИ ВА ТАРИХШУНОСЛИГИ	162-172

<i>Зухриддин Болтаевич Жунаев</i> ХОРАЗМДА РЕСПУБЛИКА ТУЗУМИ: ЮТУҚЛАР ВА МУАММОЛАР (1920-1924 йиллар)	173-181
<i>Mamadiev Voxodir Bobojonovich</i> QASHQADARYO MUZEYIDAGI NODIR OSTODON	182-186
<i>Norqo'chqarov Xushvaqt Eshnazarovich</i> AFG'ONISTONDA O'ZBEK TILINING QONUNY ASOSLANISHI, O'ZBEKLAR IJTIMOYIY-MADANIY HAYOTIDAGI O'RNI (XX ASR – XXI ASR BOSHLARI)	187-197
<i>Ибрагимов Рахмон Зиёдуллаевич</i> ТОШКЕНТ ВОҲАСИ СЎНГГИ БРОНЗА ДАВРИ ТАРИХИ ТИЗИМИДА: ДАФН УДУМИ ВА МИГРАЦИЯ МАСАЛАЛАРИ	198-203
<i>Азаматова Гулмира Байирбековна</i> ОДАМ САВДОСИГА УЧРАГАН МИГРАНТ ХОТИН-ҚИЗЛАР ҲАҚИДА БАЎЗИ МУЛОҲАЗАЛАР	204-208
<i>Tishabayeva Iroдахon Rasulovna</i> 1960-1970 YILLARDA O'ZBEKISTONDA MAKTABGACHA TARBIYA MUASSASALARI FAOLIYATI	209-215
08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ	
<i>Ostonokulov Azamat Abdulkarimovich, Inoyatov Mardonbek Mo'min o'g'li</i> DAVLAT SEKTORIDA ICHKI AUDITNING XALQARO STANDARTLARI	216-226
<i>Kurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich</i> O'ZBEKISTONDA KORPORATIV BOSHQARUV TASHKILIY- IQTISODIY MEKANIZMI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY VA USLUBIY ASOSLARI	227-232
<i>Отабеков Отажон Ғайрат ўғли</i> ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ОПТИМАЛ СОЛИҚ ЮКИ ВА ИҚТИСОДИЙ ЎСИШ МАСАЛАЛАРИ	233-243
<i>Шакирова Фароғат Болтаевна</i> ИННОВАЦИОН ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА БАҲОЛАШ ИНДИКАТОРЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ	244-255
<i>Мамбетназаров Бахыт Бисенбаевич</i> ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕТЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	256-263
<i>Jumaniyazova Ro'za Quvondiq qizi</i> TURIZM INFRATUZILMASI TUSHUNCHASI VA UNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	264-269
<i>Matniyozov Murodjon Rajabbayevich</i> DESTINATSIYA IMIDJINI SHAKLLANTIRISHDA TURISTLARNING SODIQLIGI VA QONIQLASHINING AHAMIYATI	270-278

<i>Хамидова Зарифа Урол қизи</i> ДАВЛАТ СЕКТОРИДА ИЧКИ АУДИТ ВА ДАВЛАТ МОЛИЯВИЙ НАЗОРАТ ТАДБИРЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ	279-291
<i>Toshaliyeva Saodat Toxirovna</i> KICHIK TADBIRKORLIK TUSHUNCHASI VA UNING IJTIMOIIY-IQTISODIY MONIYATI	292-296
<i>Худойназаров Фахритдин Хаитович</i> ИБН ХАЛДУННИНГ ИҚТИСОДИЁТГА ТАВСИЯЛАРИ	297-304
<i>Nurullayev Hoshimjon Hamidovich</i> GASTRANOMIYANING TURIZM RIVOJLANISHIDAGI ANAMIYATI	305-313
<i>Кадырова Шарофат Амоновна</i> ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	314-323
<i>Бегматова Зиёда Захиджановна</i> ДАВЛАТ ИНТЕРАКТИВ ХИЗМАТЛАРИ ТИЗИМИ АСОСИДА КАДРЛАР БАНДЛИГИНИ ВА УЛАРГА ТАЛАБНИ БАҲОЛАШ	324-332
<i>Shafkarov Bakhrom Khudoyberdievich</i> TERRITORIAL FEATURES AND THEIR EFFECTIVE USE IN THE CULTIVATION OF VITICULTURE PRODUCTS	333-340
<i>Masharipova Fazilat Axmedovna</i> OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING ANAMIYATI	341-348
<i>Мусинов Дилшод Султанович</i> ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИНГИ ИЖТИМОИЙ ВА ИҚТИСОДИЙ САМАРАДОРЛИГИ ИҚТИСОДИЙ ЎСИШ ОМИЛИ СИФАТИДА	349-359
<i>Шакирова Юлдуз Сайдалиевна</i> ВОПРОСЫ РАЗРАБОТКИ ДОРОЖНОЙ КАРТЫ АКТИВИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ	360-368
<i>Абдивоҳидов Мамуржон Авазхон ўғли</i> РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИНГ МАЗМУНИ, ТАВСИФИ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ	369-380
<i>To'xtasinova Muxayyo Mirzasultonovna</i> DAVLATNING INNOVATSION TIZIMINI SHAKLLANTIRISH MASALASIGA	381-388
<i>Қурбанова Раҳима Джамшедовна, Мирзаева Ширин Нодировна</i> РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В СТИМУЛИРОВАНИИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	389-403
<i>Набиева Нилуфар Муратовна</i> ОСОБЕННОСТИ КОМПЛЕКСА МАРКЕТИНГОВОГО ПРОДВИЖЕНИЯ КОМПАНИИ В ЦИФРОВОЙ СРЕДЕ	404-416

<i>Safarov Radjabboy Eshmuxammadovich</i> KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHDA INDIVIDUAL DAROMADGA SOLIQLAR MEKANIZMIDAN SAMARALI FOYDALANISH MASALALARI	417-428
<i>Sharipova Zulayho</i> SANOAT TARMOQLARI KLASSTERLARINI RIVOJLANTIRISH VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	429-434
<i>Шарипов Акбар Илхамович</i> ЧАКАНА САВДО КОРХОНАЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА РАҚАМЛИ МАРКЕТИНГНИ РОЛИ	435-440
<i>Хаджаев Хабибулла Сагдуллаевич</i> ОБЪЕКТИВНАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ АНТИМОНОПОЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В РАЗВИТИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ	441-447
<i>Хамзайева Дилфуза Самаровна</i> SURXANDARYO VILOYATIDA TURISTIK MAHSULOTLARNI BAHOLASH VA SAMARALI RIVOJLATIRISH IMKONIYATLARI	448-452
<i>Усманова Насиба Акбаржоновна</i> ПУТИ РАЗВИТИЯ МЕНЕДЖМЕНТА В СФЕРЕ УСЛУГ	453-459
<i>Исхакова Сарвар Аюбовна</i> ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ЗАНЯТОСТЬ И КВАЛИФИКАЦИЮ ПЕРСОНАЛА В СФЕРЕ БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	460-467
<i>Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich</i> INNOVATSION TADBIRKORLIKNI MOLIYALASHTIRISHDA MUQOBIL MOLIYALASHTIRISH VOSITALARIDAN FOYDALANISH VA UNI TURISTIK XIZMATLAR SOHASIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI	468-479
<i>To'uchiyeva Nodira G'ulom qizi</i> OLIY TA'LIMNI BOSHQARISHDAGI INNOVATSIYALAR. CHAT GPT YOHUD SUN'IY INTELLEKT	480-485
<i>Абдурахимова Саида Аҳмаджановна, Адилова Гўзал Абзаловна</i> ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА КИЧИК БИЗНЕС СУБЪЕКТЛАРИ ТАРКИБИЙ ҚИСМЛАРИНИНГ БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШ ТАҲЛИЛИ	486-494
<i>Maxsudov Sherzod Solijonovich</i> TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA INVESTITSION MUHIT JOZIBADORLIGINI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI	495-500
<i>Tadjibekova Dilnoza Bakhtiyarovna</i> ENHANCING FINANCIAL RESOURCE FORMATION IN BUSINESSES	501-506
<i>Radjabova Malika Ziyodullayevna</i> AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASH ISTIQBOLLARI XUSUSIDA	507-512

09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

<i>Asraqulova Adiba Nabiyevna</i> ZAMONAVIY DAVRDA IQTISODGA FALSAFIY QARASHLAR	513-520
<i>Жўраев Аҳмад Муҳаммадиевич</i> ТИНЧЛИКПАРВАРЛИК ҲОЯЛАРИНИНГ ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИДАГИ АҲАМИЯТИ	521-530
<i>Гуламова Мавжуда Ташпулатовна</i> АХМАД ЗИЁУДДИН АЛ-КУМУШХОНАВИЙ АСАРЛАРИДА КОМИЛ ИНСОН ҲОЯЛАРИНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ	531-538
<i>Abduxolikova Nasiba Alijonovna</i> YOSHLARNING ONLAYN TA'LIM JARAYONIGA TA'SIR ETUVCHI IJOBIIY SALBIY OMILLAR	539-544
<i>Yazdonov Zikirillo Shukurilloevich</i> QALANDARIYLIK VA UNING INSON, JAMIYAT TIZIMIDAGI O'RNI	545-552
<i>Sharipova Barno Salimovna</i> BIOETIK MADANIYATNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA UNING ZAMONAVIY IMIJI	553-558
<i>Xalikulova Umida Rustamovna</i> AXBOROT MUHITINING OLIY TA'LIMGA TA'SIRI: KONSTRUKTIV VA DESTRUKTIV OMILLAR	559-564
<i>Abbasova Maftuna Subxonovna, Temirova Xurshida</i> OILA VA NIKOH MA'NAVIYATI, OILANI MUSTAHKAMLASH OMILLARI	565-571
<i>Tog'ayev Nodirjon Ergashevich</i> AJDODLARIMIZ BOY ILMIY MEROSINING O'ZBEKISTONDA MA'RIFATLI JAMIYAT QURISH HAMDA YOSHLAR TARBIIYASIDA TUTGAN O'RNI	572-576
<i>Kipchoqov Xomidjon Gulomovich</i> JAVOBGARLIK PRINSIPINI SHAKLLANTIRISH AXLOQSHUNOSLIKNING ASOSIY MASALASI SIFATIDA	577-581
<i>Raximova Rayxon Abdurasulovna</i> ZAMONAVIY OILADA MA'NAVIY-AXLOQIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISH: MUAMMONING NAZARIY VA USLUBIY TAHLILI	582-586
<i>Агзамова Нилюфар Шухратовна</i> “АДАБ АЛЬ-ТАБИБ” КАК ИСТОЧНИК НАЦИОНАЛЬНОЙ БИОЭТИКИ	587-591
<i>Axmadiyev Nuriddin Muxutdinovich</i> INTELLEKTUAL MADANIYAT YOSHLARNING INNOVATSION FAOLLIGINI OSHIRISHNING MUHIM MEZONI SIFATIDA	592-596
<i>Nabiyev Mansur Jamxur o'g'li</i> DEMOKRATIK JAMIYAT TARAQQIYOTIDA IJTIMOIIY G'OYALAR EVOLYUTSIYASI VA MODERNIZATSIIYASI	597-603

<i>Kenjayeva Dilrabo Romanovna, Xaydarova Larisa Sunnatovna</i> GLOBALLASHUV SHAROITIDA MILLIY MADANIYAT SOHASIDAGI O'ZGARISHLARNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	604-609
<i>Abduraximova Tursunoy Abduvoxid qizi</i> O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM TRANSFORMATSIYASINING FALSAFIY MOHIYATI	610-615
<i>Tagayev Ganisher Xasanovich</i> YOSHLAR ETNOESTETIK DUNYOQARASHINI RIVOJLANTIRISHDA BADIY-ESTETIK OMILLARNING O'RNI	616-625
<i>Шоназаров Жамшид Шуҳратович</i> БЕҲБУДИЙ ВА УНИНГ ДАВЛАТЧИЛИК ҲОЯСИ	626-630
<i>Ҳамраев Сирож Абруевич</i> ЖАМИЯТ ЯНГИЛАНИШИ ВА ТАДБИРКОР МАЪНАВИЯТИ	631-637
<i>Nabiyev Bekzod Muxammadumarovich</i> MAFKURAVIY ISHLARNI TASHKIL ETISHDA ZAMONAVIY TARG'IBOT TEXNOLOGIYALARI: O'ZBEKISTON VA XORIY TAJRIBASI	638-642
<i>Hashimova Gulsina Ismoyilovna</i> HARBIY IJTIMOYIY ISH VA HARBIY MADANIYATNING HARBIY XIZMATCHILAR FAROVONLIGINI TA'MINLASHDAGI ROLI	643-648
<i>Karimova Gulnoza Yigitaliyevna</i> AXLOQIY MADANIYAT TUSHUNCHASINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOYIY ZARURIYATI	649-655
<i>Sharipova Kamola Usmonjonovna</i> YANGI O'ZBEKISTONDA GENDER TENGLIKNI TA'MINLASH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASINI MILLIY STRATEGIYAGA TRANSFORMASIYALASH ISTIQBOLLARI	656-661

09.00.00- Фалсафа фанлари

Жўраев Аҳмад Муҳаммадиевич
“Алфраганус университети” ижтимоий фанлар
кафедраси ўқитувчиси, фалсафа фанлари доктори (Phd)

ТИНЧЛИКПАРВАРЛИК ҒОЯЛАРИНИНГ ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИДАГИ АҲАМИЯТИ

Аннотация. Ушбу мақолада тинчликпарварликнинг жамиятнинг маънавий қиёфасига таъсири ва уларнинг глобаллашув шароитида жамият тараққиёти ва барқарорлигини таъминлашдаги ўрни билан боғлиқ масалалар, шунингдек, тинчликпарварлик ғояларини янги жамиятни ривожлантиришда қўллаш каби масалалар таҳлил қилинади. Худуд ва давлатлар барқарорлиги, фуқаролар тинчлиги, жамият фаровонлигини бузишга қаратилган таҳдидларнинг сабабларини ўрганиш ва оқибатларини таҳлил қилиш ижтимоий-маънавий ривожланишнинг муҳим омиллари сифатида қайд этилган. Ушбу мақолада тинчликпарварлик ғояларининг жамият тараққиётидаги аҳамияти фалсафий таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: Тинчликпарварлик, тинчлик, глобаллашув, ижтимоий тараққиёт, инсонпарварлик, адолатпарварлик, эркпарварлик, ватанпарварлик, демократия, тинчлик маданияти, ижтимоий аҳиллик, маънавий хавфсизлик, бунёдкорлик, қадрият.

Joraev Ahmad Muhammadievich
Doctor of Philosophy (PhD), teacher of the Department
of Social Sciences of “Alfraganus University”

THE IMPORTANCE OF PEACEFUL IDEAS IN THE DEVELOPMENT OF SOCIETY

Abstract. This article analyzes issues related to the impact of peacekeeping on the moral image of society and their role in ensuring the development and stability of society in the context of globalization, as well as the application of peacekeeping ideas in the development of a new society. Studying the causes and analyzing the consequences of threats to the stability of regions and states, civil peace, and social well-being are noted as important factors of social and moral development. In this article, the importance of pacifist ideas in the development of society is philosophically analyzed.

Key words: Peacefulness, peace, globalization, social development, humanitarianism, justice, patriotism, patriotism, democracy, culture of peace, social harmony, moral security, creativity, value.

Джераев Ахмад Муҳаммадиевич
Доктор философии (PhD), преподаватель кафедры
социальных наук, “Университета Альфраганус”

ВАЖНОСТЬ МИРНЫХ ИДЕЙ В РАЗВИТИИ ОБЩЕСТВА

Аннотация. В данной статье анализируются вопросы, связанные с влиянием миротворчества на моральный облик общества и их роль в обеспечении развития и стабильности общества в условиях глобализации, а также применение идей миротворчества в развитии нового общества. . Изучение причин

и анализ последствий угроз стабильности регионов и государств, гражданскому миру и социальному благополучию отмечены как важные факторы социального и нравственного развития. В данной статье философски анализируется значение пацифистских идей в развитии общества.

Ключевые слова: Миролюбие, мир, глобализация, социальное развитие, гуманизм, справедливость, патриотизм, демократия, культура мира, социальная гармония, моральная безопасность, творчество, ценности.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I12.1Y2023N70>

Кириш. Жаҳонда маданиятларнинг оммалашши, глобаллашув тенденцияларининг кучайиб бориши инсониятнинг тинчлик, барқарорлик, хайрихоҳликни англаш имкониятларини кенгайтириб, ҳаётини эҳтиёжлардан оқилона фойдаланиш, ҳаёт неъматларига онгли муносабатда бўлиш учун ижтимоий макон яратди. Бу инсониятнинг маънавий таҳдид ва хавфдан холи яшашга бўлган интилишини мустақамлайдиган ахлоқий тамойилларга бўлган эҳтиёжини янада кучайтирмоқда. Эндиликда одамларда кўрқув, ваҳима, ишончсизлик, умидсизлик каби таҳдидлар ҳозирги куннинг долзарб муаммоси бўлиб қолмоқда.

Дунёда глобал ижтимоий маконда шахслар ва давлатлараро муносабатларни ташкил қилиш омили сифатида маънавий хавфсизликка эришиш дунёда тинчлик ва барқарорликни таъминлашга ҳар қачонгидан ҳам кўпроқ зарурат сезилмоқда. Инсон ва жамият ҳаётига хавф солаётган таҳдидларнинг мазмуни ва шакли тобора янги тус олаётган ҳозирги пайтда одамларда огоҳлик, ҳимояланиш ва курашувчанлик туйғуларини мустақамловчи билим, таълим, тажрибани излаш, саралаш ва танлаш муҳим ҳаётини эҳтиёжга айланди. Инсоният ҳаётида муҳим аҳамият касб этадиган ахлоқий тамойил тинчликпарварликни ривожлантиришни нафақат сиёсий мақсад, балки ахлоқий талаб эканлигини эътироф этмоқда.

Мамлакатимизда тинчликпарварлик фаол хатти-ҳаракат, ҳамкорлик, ташкилотчиликни талаб қилади. Давлатларнинг барқарорлиги, фуқароларнинг хотиржамлиги ва жамиятнинг фаровонлигини бузишга қаратилган таҳдидларнинг сабабларини ўрганиш, оқибатларини таҳлил қилиш ижтимоий-маънавий тараққиётнинг муҳим омилига айланиб бормоқда.

Тинчлик ва барқарорлик инсоният ҳамжамияти тараққиётининг муҳим шартини бўлиб, у ҳозирги глобаллашув даврида ҳам барқарор тараққиётнинг гарови эканлиги янада конкрет мазмун касб этиб бормоқда. Инсонда моддийлик мавжуд экан, буюмлар олами инсон ҳаёти ва фаолиятига ўз таъсирини кўрсатмасдан қолмайди. Бу таъсир ижтимоий, психологик, маънавий-эстетик таъсир бўлиб, коммуникатив, ахлоқий, тарбиявий, аксиологик функцияларни бажариб келади. Тинчликпарварлик айнан мана шу инсонни қуршаб турган моддий олам микро ва макромухитини гўзаллаштириш, инсонийлаштиришдек юксак вазифани бажариб, турмуш эстетикасини юксалтирмоқда. Тинчликпарварликнинг жамият ахлоқий имиджига таъсирини ўрганиш орқали миллий ахлоқий асосларни яратиш, жамиятда барқарорликни таъминлаш учун хизмат қилади.

Ҳар бир давлат бошқарув тизими ўзига хос бўлиши билан бирга тинчликка қаратилган сиёсий бошқарувни таъминлаш аҳамиятига кўра етакчи ўринни эгаллайди. Бу ҳолат, айниқса, мустақилликка эришганига унча кўп бўлмаган давлатлар тажрибасида кузатилади ва ялпи янгиланишлар жараёни қуйидаги икки ўзаро узвий боғланган йўналишларда амалга оширилади.

- Биринчиси, жамият ҳаётининг барча соҳаларидаги бир бутун тизимни яратиш, жамият ҳаётининг барча тизимларида фаровонликни кафолатлаш, фуқаролар учун тинчликни таъминлаш орқали ишонч ҳисси ва дахлдорликни англаб етишига эришиш мақсад сифатида бўлса, иккинчи томондан, мамлакат имиджи ва дунё тинчликка эришишининг миллий моделлари яратилади ва глобал хавфсизликка эришилади.

Адабиётлар таҳлили ва методология. Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ш.Мирзиёевнинг Иқтисодий ҳамкорлик ташкилотининг ўн олтинчи саммитида “Глобал тинчлик ва хавфсизликка жиддий таҳдид солаётган Яқин Шарқдаги Фаластин-Исроил уруши барчамизда катта ташвиш уйғотмоқда. Минг афсуски, бу қонли низо оқибатида аввало, тинч аҳоли вакиллари, айниқса, аёллар, болалар ва кексалар кўплаб қурбон бўлмоқда. Урушнинг минтақа бўйлаб ёйилиб кетиш хавфи тобора реал тус олмоқда” [1,15], деган фикрлари муҳим ижтимоий аҳамиятга эга.

Француз маърифатпарвари Жан Жак Руссо юқоридаги “мунофиқ хислатлардан холи, “азалий тинчлик” да яшаган ибтидоий одамни ахлоқан комиллик идеали сифатида қараган эди” [2,14].

Маърифатпарвар аллома Абдурауф Фитратнинг “Шарқ сиёсати” асарида “Шарқнинг тараққий йўли кўмилди. Саодат ва тинчлик эшиклари боғланди, саодатнинг энг юксак тепасига чиққан Шарқ йўқсилликнинг энг теран чуқурига тушди” [3,6]-деган фикрни айтган эди. Дарҳақиқат, мустамлакачилик, беқарорлик, зулм, зўравонлик ва жаҳолат Марказий Осиёни, нафақат иқтисодий-сиёсий жиҳатдан таназзулга маҳкум қилди, балки маънавий ва маърифий жиҳатдан ҳам бир неча асрлар давомида шакланган анъанавий мактаблар тизимини ҳам издан чиқарди. Бу эса, илм-фан тараққиётига, миллий нафсоният ва ўзликни англаш каби дунёқараш шакллариининг ижобий тараққиётига нуқта қўйди.

Уруш ва таҳдид, зулм ва зўравонлик мавжуд бўлган жойда тинчликпарварликка ҳар доим эҳтиёж сезилади ва у ахлоқий эҳтиёжга айланади. Тадқиқотимизда ушбу эҳтиёжларнинг айрим ахлоқий парадигмаларини кўриб чиқамиз.

Биринчиси – шахс маънавий хавфсизлиги парадигмаси. Тинчликпарварликнинг ахлоқий эҳтиёжга айланиши “шахс маънавий хавфсизлиги” ни таъминлашни тақозо этади. Сабаби, шахснинг ўз маънавий дунёсини турли таъсирлардан холи ҳолда тасаввур қила олиши ҳамда унинг асосий йўналишларини аниқлаш лозимдир.

“Шахс маънавий хавфсизлигини таъминлаш азалий муаммолар сирасига киради. Ҳар даврда шахснинг маънавий қиёфаси ва ахлоқий тафаккурини бузишга хизмат қиладиган омиллар, воситалар мавжуд бўлган. Ушбу масалада Хитой донишманди Конфуций шахс маънавий хавфсизлигини таъминлаш учун жамиятда адолатни қарор топтириш зарур” [4,120], деган фикрни илгари сурган.

Николло Макиавелли бу масалани давлат сиёсати нуқтайи назаридан тадқиқ этади: “Давлат умуммиллий манфаатларни ҳимоя қилиши ва шу йўл билан жамият аъзосининг маънавий хавфсизлигини таъминлаши мумкин” [5,375].

Макиавеллининг фикрини Томас Гоббс давлат ва шахс хавфсизлиги орасида объектив алоқадорлик мавжуд, деган назария билан исботлайди: “Тинчлик ва хавфсизликни давлатнинг иштирокисиз таъминлаб бўлмайди. Ижтимоий келишувга

асосан ташкил этилган давлат жамиятнинг тинчлик-хотиржамлигини, хавфсизлигини таъминлаш орқали шахс маънавий хавфсизлигига замин яратади” [6,63].

Америкалик файласуф Патрик Жозеф Бюкенен тинчлик ва хавфсизликни таъминлаш, ёшларда ватанпарварлик туйғусини мустаҳкамлаш ҳамда халқни ўз оиласини ҳимоя қилгандек ҳимоя қилишда мактаб ва таълимнинг муҳим омил эканлигини таъкидлайди. Унинг фикрига кўра, “Американинг умумтаълим мактаблари зарурат туғилганда мамлакатимизни ҳимоя қилиши мумкин бўлган фуқаро ва ватанпарварликни тарбияламоғи даркор. Улар болалар қалбига Америкага нисбатан муҳаббат туйғусини жо этмоғи зарур. Зеро, буюк кишилар таржимайи ҳоли, тарихий ва бадий асарларни ўқиб, халқ қўшиқларини тинглаб, шонли тарихимиз акс эттирилган санъат асарларини томоша қилиш жараёни ва уларнинг қалбида ватанга нисбатан муҳаббат туйғуси мустаҳкамланиб боради.» [7,178]

Муҳокама. Ўзбекистоннинг мустақиллик йилларида эришган энг катта бойлиги тинчликпарварлик йўлида олиб борилган оқилона сиёсати ҳисобланади. Умумжаҳоний янгилинишлар жараёни аввал муайян мамлакат, кейин бир гуруҳ давлатлар, охири оқибатда барча мамлакатлар тақдирига, жамиятлар ва жамоалар, алоҳида инсонлар ҳаётига бевосита ва билвосита таъсир кўрсата бошлайди. Дунё маънавий юксалиш жараёнларига ҳар бир давлат ўз тараққиёт кўлами, илмий-маърифий ва маънавий-ахлоқий савияси, камолоти даражасидан келиб чиққан ҳолда кўшила бошлади.

Иккинчиси – ижтимоий аҳиллик парадигмаси. Бугунги кунда тинчликпарварликнинг ахлоқий эҳтиёжга айланиши “ижтимоий аҳиллик” масалаларини ахлоқан таҳлил қилишга кўп жиҳатдан боғлиқ бўлиб қолмоқда. Чунки ижтимоий аҳиллик зарурий ҳодиса сифатида барча шароитда таъминланиши зарур. Айниқса, бу кўпмиллатли мамлакат ҳисобланган Ўзбекистонда тинчлик, тотувлик ва бирдамлик сиёсатининг ахлоқий мазмунини ташкил этади. Сабаби этник ва миллатлараро соғлом муҳит яратилганлиги ва давлат сиёсатида буни акс этганлигидир. Бироқ, жаҳонда содир этилаётган урушлар давлатнинг ахлоқий моҳиятига салбий таъсир кўрсатади, урушнинг кўпайиши ахлоқнинг инқирозига олиб келади.

Таъкидлаш зарурки, уруш моҳиятан тинчликнинг зидди (дилеммаси) ҳисобланади. Уруш маънавий ва техник қурол воситасида амалга оширилади. Бироқ, қуролнинг жони йўқ. У кимнинг қўлида бўлса, ўшанинг манфаатига хизмат қилади: босқинчининг қўлида босқин учун, ҳимоячининг қўлида ҳимоя учун ишлатилади. Шу боис, аввало, уруш(лар)нинг олдини олиш қуролни тутган қўлнинг эгасини қалбини тарбиялаш лозим. Сабаби, онгсизларча иш юритадиган ҳар қандай қурол эгасининг пировард натижаси уруш ва зиддиятлар учун асос бўлади.

Жаҳондаги ҳозирги вазият нафақат ялпи қирғин ва оддий қурол-яроғлар захираси тўпланаётганлиги билан, балки чуқур ижтимоий ўзгаришлар билан ифодаланади. Америкалик сиёсатчи Патрик Жозеф Бюкенен янги маданият ва янги тамаддун узоқ яшаб қолмаслиги сабабларини:

1) улар туфайли вужудга келган элитага муносабат салбий, у ҳурмат-эътибор қозона олмаганлиги (сабрсизлик, ахлоқий бузуқлик, анъанавий қадриятларга беписандлик ва ундан нафратланиш)да; 2) инқилоб мафқураси инсон табиати қонуниятлари ва яратганнинг кўрсатмалари билан тўқнаш келишида, деб кўрсатади [8,261].

Маълумки, уруш ва тинчлик муаммоси мамлакат ичида ёки унинг ташқарисида, мамлакатлар ўртасидаги мунозарали масалаларни ҳал этишда сиёсий зўравонлик ишлатиш, ёхуд уни истисно этишни билдиради. Тинчлик халқларнинг хоҳиш-иродаси, орзу-умиди бўлса, уруш — ҳукмрон кучларнинг сиёсати оқибатидир. Турли даврларда юз берган урушлар ва унинг оқибатида қурбонлар сони аҳолининг ўсишига қараганда тезроқ ўсган. Қадимги юнон донишманди Арастунинг фикрича, давлатда дам олиш ва тинчликка имконият яратувчи фазилатлар аниқ ифодаланган бўлиши шарт. У фақат вақти уруш билан банд бўлган одамларнигина яхши одам, чунки уларнинг бўш вақти йўқ, тинч, бўш вақтга эга бўлганлар эса қуллардир, деган фикрни бемаънилик деб ҳисоблайди [9,469].

Жаҳоннинг турли нуқталарида ҳамон давом этаётган урушлар ва қарама-қаршилиқлар, сақланиб қолаётган давлатлараро, миллатлараро ва динлараро зиддиятлар, Минг йиллик ривожланиш декларациясида таъкидланганидек, қашшоқлик, очлик, оналар ва болалар ўлими, эпидемиялар ва инсониятнинг бошқа муаммоларига қарши кураш борасидаги энг жиддий тўсиқлар бўлиб қолмоқда. Ушбу ҳақиқатнинг тасдиғини 40 йилдан зиёд ҳарбий ҳаракатлар давом этаётган Афғонистон Ислом Республикаси мисолида кўришимиз мумкин. Афғон муаммосини ҳарбий йўл билан ҳал этиб бўлмаслиги янада аён бўлмоқда, коалиция кучларининг Афғонистонда тинчлик ўрнатиш бўйича танлаган стратегияси эса қутилган натижаларни бермади. Муттасил давом этаётган уруш Афғонистон халқининг аҳволини тобора оғирлаштирамоқда ва муаммони ҳал этишни янада қийинлаштирамоқда.

Иккинчи жаҳон урушидан кейин прогрессив кучлар қуролланиш пойгасини тўхтатишга интиланган ва қарши курашган, уруш ҳақида махсус конвенциялар қабул қилганига қарамай XXI аср чорагида яна “совуқ уруш” ларга зўр берилмоқда, ҳудудлараро ёки фуқаролараро, гоҳо давлатлараро урушлар давом этмоқда. Ярим аср мобайнида ўзаро маҳаллий низолар, ҳарбий можаролар туфайли жаҳон цивилизациясидан буткул узилиб, дунёнинг энг қолоқ мамлакатларидан бирига айланиб бораётган Афғонистон, миллий-диний низо ва уруш домидаги Ироқ, Ливия, Сурия ва Украина каби давлатлар бугун бунинг яққол далилидир. Бу мамлакатлар ҳудудининг хавф-хатар ўчоғига айланиб қолгани уларга кўшни мамлакатлардаги тинчлик ва барқарорлик, тараққиёт йўлидаги эзгу мақсадларни амалга оширишга халақит бермоқда. Турли шаклларда давом этган мустамлака даври мамлакатнинг ташқи алоқаларини узиб қўйди. Ҳозирги даврда глобал даражада тинчликни таъминлаш ва давлатлараро ҳамкорликни йўлга қўйишнинг, кўплаб муаммоларни ҳал қилишдаги роли ошмоқда. Ушбу бирлик нафақат урушларга чек қўйиши, шунингдек, тинчликни ахлоқий идеалга айланиши, тинчликпарварликни ахлоқий маданият сифатида қадрлашга хизмат қилади.

Георг Гегелнинг “Ҳар бир давлат қурилиши маълум халқ миллий-маънавий маҳсули, ўзлигини намоён этиш ва маънавий онглилик тараққиётининг пиллапоясидир. Бу тараққиёт пиллапоясини қадам-бақадам босиб, бир меъёрдаги ҳаракатни, вақтдан ўзиб кетмасликни тақозо этади. Вақт ҳамма нарсага қодир. Унда тафаккур, фалсафа, ... ҳамма нарса мужассам” [10,32] деган фикри тинчликпарварликнинг ахлоқий моҳиятини кенгроқ очиб беришга хизмат қилади.

Учинчи мустақилликни мустаҳкамлаш парадигмаси. Мустақиллик нафақат худудий бирлик жиҳатдан мустаҳкамлик, балки фуқаро эркинлиги, жамият ҳаётининг барча соҳаларига янги ўзгаришлар тенденцияси ва ўз навбатида давлатчилик тизимининг ўзагидир.

Минтақамизда бугунги глобаллашув ва бозор иқтисодиёти шароитида яқин қўшничилик муҳитини шакллантириш, мустаҳкамлаш доимий ҳамкорликни талаб этади. Шу жиҳатдан Чингиз Айтматов: “Қаршимизда буюк тарихий қудрат намоёндири, унинг Марказий Осиё давлатлари учун долзарб қудрат – эҳтиёж экани кундек равшан” [11,263], дея изоҳлаган эди. Қолаверса, мустақилликка эришган мамлакатлар тинчликпарварлик ахлоқининг бош омили маданият, маърифат ва мафкурага эътибор беришни тақозо этади.

Турли миллат ва ақидаларга эга бўлган қўпмиллатли мамлакатимизда миллатлараро тотувликни таъминлаш имконини берди. Бу борада Ўзбекистоннинг Биринчи Президенти Ислон Каримов бу масалага мустақилликнинг илк кунларидаёқ эътибор қаратиб, “бизга зарба бўлиб тушган энг оғир танглик иқтисодий эмас, балки маънавий танликдир. Асрлар мобайнида қарор топган ахлоқий – маънавий қадриятларни ғоявий қарашларга қурбон қилиш оқибатларини бартараф этиш иқтисодиётни тартибга келтиришдан кўра анча машаққатли бўлади” [12,288] деган фикрларни илгари сурган эди.

Тўртинчи тинчлик маданияти парадигмаси. Кейинги пайтларда тинчликни сақлаш ва унда фуқароларни иштирокини таъминлашда “тинчлик маданияти” тушунчаси илмий муомалада қўлланила бошланди. “Тинчлик маданияти” фалсафий-ахлоқий тушунча бўлиб, унинг моҳияти “урушларга йўл қўймаслик, давлатлараро низо ва можароларни сиёсий воситалар билан ҳал этиш, мамлакат ичидаги келишмовчиликларни тинчлик йўли билан бартараф қилиш, инсон ҳуқуқи ва қонун устуворлигини таъминлаш” дан иборат.

Абу Наср Форобий ўз қарашларида ҳам тинчликни олий даражада қадрланганлиги шу давр руҳини акс эттиришда ҳаракат қилганлигини таҳлил этишимиз мумкин. “Маданий жамият ва маданий шаҳар (ёки мамлакат) шундай бўладики, шу мамлакатнинг аҳолисидан бўлган ҳар бир одам касб-хунарда озод, ҳамма баб-баробар бўлади, кишилар ўртасида фарқ бўлмайди, ҳар ким ўз истаган ёки танлаган касб-хунар билан шуғулланади. Одамлар чин маънода озод бўладилар” [14,190]. Алломанинг ушбу фикри ўз навбатида “тинчлик маданияти” нинг ахлоқий моҳиятини белгилайди.

Натижалар. Тинчликнинг моҳияти ахлоқийликни тақозо этади, ушбу моҳиятнинг прагматик асоси “тинч-тотув яшаш тамойили” да намоён бўлади. Айниқса, давлатлар ўртасидаги жанжалли масалаларни ҳал қилишнинг воситаси сифатида урушлардан воз кечиш, жанжалли масалаларни музокаралар олиб бориш орқали ҳал этиш, тенг ҳуқуқлилиқ, бошқа давлатларнинг ички ишларига аралашмаслик, ҳар қайси халқнинг ўз тақдирини ўзи ҳал этиш ҳуқуқини тан олиш, барча мамлакатларнинг суверенитети ва худудий яхлитлигини қатъий ҳурмат қилиш, тўла тенглик ва ўзаро наф келтириш асосида иқтисодий ва маданий ҳамкорликни ривожлантиришдан иборатдир. Бу тинч-тотув яшашнинг ахлоқий негизидир.

Бугун Ўзбекистонда тинч – тотув яшаш тамойили давлат сиёсатининг ажралмас қисми ҳисобланади. Бу жараёнда Ўзбекистон Президенти Ш.Мирзиёев томонидан илгари сурилган 2017-2021 — йилларда мўлжалланган “Ҳаракатлар стратегияси” ҳамда 2022-2026 — йилларга мўлжалланган “Тараққиёт стратегияси” бошқа давлатларга нисбатан муносабатлар юзасидан Ўзбекистон ташқи сиёсатининг муҳим принципларини – тинч-тотув яшаш принципларини белгилаб берди.

Ушбу мулоҳазалар “тинчлик”ни умумижтимоий маъно касб этадиган тушунча сифатида баҳолайди. Ҳолбуки, глобаллашув даври қадриятлари амалиётида “тинчлик”нинг ижтимоий-маънавий ва гуманистик мазмуни умуминсоний қадрият сифатида баҳолаш учун асос бўлади. Бундан ташқари, юртимизда ўзига хос давлатчилик тарихи, мавжуд қадриятлар тизими, умуминсоний тамойилларга риоя қилинган ҳолда тинчлик таъминланмоқда. Чунончи, мустақилликни мустаҳкамлаш ва ҳимоя қилиш масаласида ҳушёрлик ва сезгирликни, қатъият ва масъулиятни йўқотиш, бу жараёнга “объектив ҳолат” сифатида қараш, ожизликка ва бош-бошдоқликка олиб келади. Шу боис, мустақиллик тинчликпарварликнинг ахлоқий эҳтиёжи сифатида Ўзбекистоннинг ташқи сиёсатига, уни амалга ошириш йўллариини белгилашга негиз бўлувчи қуйидаги асосий ахлоқий тамойилларни белгилайди:

- ўз миллий-давлат манфаатлари устун бўлган ҳолда ўзаро манфаатларни ҳар томонлама ҳисобга олиш ва бошқа бирон-бир давлатнинг таъсирига тушиб қолмаслик;
- глобал даражада муаммоларда тинч йўл билан курашиш, ҳарбий блоklar ва уюшмаларга кирмасдан Ўзбекистонни ядросиз зонага айлантириш;
- ташқи сиёсатда тенг ҳуқуқлилик ва ўзаро манфаатдорлик, бошқа мамлакатларнинг ички ишларига аралашмаслик қоидаларига амал қилиш;
- ташқи сиёсатда очиқ-ойдинлик принципини рўёбга чиқариш ва тинчликсевар мамлакатлар билан прагматик ташқи алоқаларни ўрнатишга интилиш.

Тинчликпарварлик ҳақидаги анъанавий қарашлар, ёндашувларни янгилаш жамият барқарорлигини таъминлашнинг муҳим талаби ҳисобланади.

Техник имкониятларнинг кенгайиши эса дунё миқёсида тинчлик билан боғлиқ янги муаммоларни келтириб чиқармоқда. Дарҳақиқат, техника фаолиятнинг мустақил соҳаси сифатида юзага чиқиб, инсонга оламни ижодкорлик ва яратувчанлик асосида эстетик жиҳатдан ўзлаштириш имконини берди.

Ҳозирги даврдаги глобал муаммолар, яъни ер юзида ялпи тинчликни сақлаш, термоядро уришининг олдини олиш ва адолатли халқаро иқтисодий тартибот ўрнатиш; атроф-муҳитни самарали муҳофаза қилиш; аҳоли сони ва таркиби билан моддий ва маънавий қадриятлар яратилиши мутаносиблигига эришиш; ер юзи аҳолисини зарур озик-овқат ва қувват манбалари билан ишончли таъминлаш; очлик, қашшоқлик ва қолоқликни тугатиш кабилар ташкил этади.

Тинчликпарварлик инсоният ҳаётида муҳим аҳамиятга эга маънавий-қадриятлардан ҳисобланади. Чунки у моҳиятан урушнинг, қон тўкишнинг олдини олишга, инсонни олий мавжудот сифатида қадрлашга ва олий қадрият сифатида тан олишга, ҳар қандай қон тўкилишларга қарши тура олиш, тинчлик ва тотувликни таъминлашда муҳим омилдир.

“Бугунги кунда ён-атрофимизда диний экстремизм, радикализм, терроризм, наркобизнес, одам савдоси, ноқонуний миграция, “оммавий маданият” деган турли бало-қазоларнинг хавфи тобора кучайиб бораётганини ҳисобга оладиган бўлсак, бу сўзларнинг чуқур маъноси ва аҳамияти янада яққол аён бўлади” [15,48].

Барча халқлар учун илм-маърифат, таълим ва тарбия каби тинчликпарварлик ҳам инсон камолоти ва миллат равнақининг асосий шарти ҳисобланади. Гарчанд, таълим-тарбия англашнинг маҳсули, тафаккур даражаси ва уни ривожланишини белгиловчи энг муҳим омиллар бўлсада, тинчликпарварлик ҳам халқ ва миллат маънавиятини ифодалайди. Бу тенденциянинг ҳаётийлиги халқни тинчлик ва тинчликпарварликка муносабатида, ёндашувида ва ҳаракатлантирувчи куч сифатидаги моҳиятида кузатиш мумкин.

Учинчиси – уруш ғайрияхлоқий ҳодиса. Ҳозирги одамлар инсоният тарихида илк бора тўла йўқ қилиниш хавфи остида қолган башарият авлодлари ҳисобланади. Чунки, урушнинг саноатлашиши ана шу аҳволга олиб келди.

“Кант инсон сифатида ҳам шундай яшаб ўтди. Унинг икки нарса ҳақида қанча кўп, қанча узоқ ўйлаганинг сари қалбинг тобора янги, тобора кучайиб борувчи ҳайрат ва ихлос билан тўлиб-тошаверади, булар — бошим устидаги юлдузли осмон ва менинг ботинимдаги ахлоқий қонун, деган гаплари энг аввало ўзига тааллуқли эди” [16,112].

Ҳозирги кунда халқаро муносабатларда қудратли давлатлар геосиёсий манфаатларини амалга оширишда урушлар ва зўравонликка мойиллик билдирмоқда. Бунда аксарият ривожланган давлатлар ҳали ҳанузгача ялпи қирғин қуроолларини кўплаб ишлаб чиқариш билан ҳарбий қудратга эришишни ўз ташқи стратегиясининг мазмунига айлантирмоқда.

Лев Толстойнинг “Уруш ва тинчлик” романида “уруш” ва “тинчлик”нинг зарурияти, аҳамияти ва ахлоқи акс этади. Француз императори Наполеон томонидан Россиянинг босиб олиниши мумкин бўлган бир вақтда, бошқалардан ўзларини устун деб билган маҳаллий турли табақаларни душманга қарши кураш воситасида бирлаштирган, айти пайтда эса рус халқининг маиший ҳаёти ва уларнинг дунёқарашини яққол ифодалаган “Уруш ва тинчлик” асарининг дунёга келиши ўз даври учун катта воқеа эди. Бу асар халқ онгидаги уйғонишга бўлган даъват бугунги кунга, бугунги замон кишига ҳам бирдай тааллуқлидир. Муаллифнинг асар орқали тинчликнинг маънавий аҳамияти ҳақида ҳаётий ҳақиқатларга асосланган қуйидаги ҳикматлари ўз долзарблигини ҳозир ҳам йўқотмаган:

- “Хуррият ва тинчликни пайғамбаримиз ҳам тарғиб қилган эди”.
- “Абадий тинчлик сиёсий мувозанат билан бўлмайди”.
- “Агар ҳамма фақат ўз эътиқоди асосида уришадиган бўлса, дунёда уруш деган нарса бўлмас эди” [17,122].

Тўртинчиси – халқаро ҳамкорликни кучайтириш. Бугун дунёда тинчликни таъминлашда халқаро ташкилотларнинг, хусусан, Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг роли ва аҳамияти катта. Дунёда халқаро тинчлик ва хавфсизликни мустаҳкамлаш, тенг ҳуқуқлилик ва эркин фикр (плюрализм), ўзаро ҳурмат тамойиллари асосида халқларнинг ўзлари белгилаганларидек, миллатлар ўртасидаги дўстона алоқаларни ривожлантириш, миллатларнинг ушбу умумий мақсадларга эришувида ҳамкорликдаги ҳаракатларнинг марказида бўлиш каби мақсадлар Бирлашган

Миллатлар Ташкилотининг асосий мақсад-вазифаларидан ҳисобланади. Шу боис БМТ Бош Ассамблеяси ҳар йили жаҳонда тинчлик ва тараққиётни таъминлашда долзарб муаммоларни муҳокама қилади ва бу масалалар бўйича БМТга аъзо бўлган давлатларга ёки Хавфсизлик кенгашига тавсиялар бериб, қарорлар ишлаб чиқади. Гарчанд бу тавсия ва қарорлар аъзо бўлган мамлакатлар учун мажбурий бўлмаса-да, давлатларнинг асосий кўпчилиги уларни бажаришдан манфаатдордир. БМТ ўз аъзоларининг суверен тенглигига асосланиши билан бир қаторда давлатларнинг ички ишларига аралашмайди ва бефарқ ҳам бўлмайди. Бугунги кунда БМТ ўз функциясини бажаришга бир мунча муаммоларга дуч келаётганини таъкидлаш жоиз.

Хулоса. Умуман олганда, тинчликпарварлик — инсонларнинг тинч-хотиржам, яратувчанлик, бунёдкорлик, ижод қилиш, яратган ижод маҳсулларининг узоқ йиллар мобайнида халқни бирлаштирувчи ижтимоий ҳодиса ҳамдир. Тинчликпарварликнинг амалда намоён бўлиши учун ер юзидаги ҳар бир инсон тинчликнинг қадрини англаши ва ўз фаолияти, дунёқарашини ахлоқий жиҳатдан шакллантиришини тоқазо этади.

Тинчликпарварлик инсоният ҳаётида муҳим аҳамиятга эга маънавий-қадриятлардан ҳисобланади. Чунки у моҳиятан урушнинг, қон тўкишнинг олдини олишга, инсонни олий мавжудод сифатида қардлашга ва олий қадрият сифатида тан олишга, ҳар қандай қон тўкилишларга қарши тура олиш, тинчлик ва тотувликни таъминлашда муҳим омилдир.

Тинчликпарварлик халқ, давлат ва жамият ҳаётининг энг муҳим ахлоқий тамойили ҳисобланади. Уни фазилатга айлантириш қатъиятликни талаб этадиган ижтимоий воқелик. Барча тараққийпарвар кучлар барқарорлик ва ҳамкорлик йўлини белгилашда тинчликпарварликнинг ахлоқий мазмунидан келиб чиқиб маънавий мақсадини белгилаши зарур. Шундагина тинчлик амалий ҳамкорлик йўлини танлаш орқали мустаҳкамланади.

Тинчликпарварлик – инсонларнинг тинч-хотиржам, яратувчанлик, бунёдкорлик, ижод қилиш, яратган ижод маҳсулларининг узоқ йиллар мобайнида халқи, эл-юрти, Ватани ва умуман, инсониятга хизмат қилишига ишонч-эътиқод, ҳаётнинг қадрига етиш, тирикликни улуғлаш руҳидаги фаолияти ва хатти-ҳаракатлари билан боғлиқ тарбиявий йўналиш, хусусияти ҳисобланади.

Адабиётлар / Литература / References

1. Ш.М.Мирзиёевнинг Иқтисодий ҳамкорлик ташкилотининг ўн олтинчи саммитидаги нутқи (09.11.2023,) -Тошкент: Ўзбекистон. <https://president.uz/uz/lists/view/6846>.
2. Скрипник А.П.(1992, с.14) Моральное зло в истории этики и культуры. –: Политиздат.
3. Абдурауф Ф. (1992, б.6) Шарқ сиёсати. Бухоро.
4. Беседы и суждения Конфуция (1999, с. 120) – СПб.: Издательство «Кристалл»,
5. Макиавелли Н. Государь (1982, с. 375) Избр. соч.- М.: Мысль.
6. Гоббс Т. (1991, с. 63) Сочинения. Том 2. - М.: Мысль.
7. Бьюкенен П.Ж. (2021,б. 178) Ғарбнинг ўлими. –Тошкент: “Илм-Зиё-Заковат” нашриёти,
8. Арасту (2008, б.261) Поэтика Риторика. Ахлоқи Кабир. -Тошкент: Янги аср авлоди.
9. Гегель Г.В. (1990, с. 469) Философия права. -Москва: Наука.
10. Марказий Осиё маданияти (1997, Б. 32) – Тошкент,

11. Каримов.И.А. (2011, б. 263) Ўзбекистон Мустақилликка эришиш остонасида. – Тошкент: Ўзбекистон,
12. Фалсафа (2004. -Б. 288) Қомусий луғат. -Тошкент: Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти нашриёти. “Шарқ” нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси бош таҳририяти.
13. Абу Наср Форобий (1993, б.190) Фозил одамлар шаҳри. -Тошкент: Абдулла Қодирий номидаги Халқ мероси нашриёти
14. Ш.М. Мирзиёев (2017, б.48) Буюк келажагимизни мард ва олийжаноб халқимиз билан бирга қурамиз. – Тошкент.
15. Кант И. (1986, С. 112) К вечному миру. Трактат. –Москва: Мысль.
16. Кант И. (1986, С. 118) К вечному миру. Трактат. –Москва: Мысль.
17. Кант И. (1986, С. 122) К вечному миру. Трактат. –Москва: Мысль.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/1 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).